

Geschoten damhert wordt afgevoerd. Foto Elmer van der Marel

Populatiebeheer

Damherten in de Amsterdamse Waterleidingduinen

De damherten zijn kenmerkend voor de Amsterdamse Waterleidingduinen (AWD) en voor veel mensen een extra reden om een bezoek te brengen. Ze zorgen echter ook voor schade aan andere natuurwaarden en voor overlast in het verkeer en de omgeving. Daarom heeft de gemeente Amsterdam na uitgebreid onderzoek en overleg besloten om samen met partners in de regio het aantal damherten door actief beheer te verminderen. In dit artikel een korte historische schets.

Leo van Breukelen

In Zuid-Kennemerland leeft de grootste populatie damherten van Nederland. Een deel leeft in het Nationaal Park Zuid-Kennemerland (NPZK), maar veruit het grootste aantal leeft in de AWD. De populatie is ontstaan uit diverse (niet officiële) uitzettingen en ontsnapte dieren. De AWD is een duingebied gelegen tussen Zandvoort en

Noordwijk (fig. 1). Het is 3400 ha groot, in eigendom van de gemeente Amsterdam en wordt beheerd door Waternet. Het gebied heeft een functie voor de productie van drinkwater voor Amsterdam en omgeving en is onderdeel van het N2000 gebied Kennemerland Zuid. Per jaar bezoeken meer dan 1 miljoen mensen het gebied.

Ontwikkeling populatie De populatie is zeer snel gegroeid van 7 damherten in 1990 tot ruim 3900 in 2016 (nog voor het kalverseizoen). De afgelopen jaren is de groeisnelheid iets afgenomen tot gemiddeld 20% per jaar (fig. 2). Voor een deel wordt de afname in de groei waarschijnlijk veroorzaakt door emigratie van mannelijke

Damherten in de Amsterdamse Waterleidingduinen.
Foto Jan Dirk Bol

Struwelen worden lokaal beschermd als noodmaatregel tegen de vraat van damherten. Foto Jan Dirk Bol

Damhertkerend raster in hertenraster met uitbundige bloei voorjaarsbloei in de Amsterdamse Waterleidingduinen. Foto Arch

dieren. Herten die buiten de AWD zijn getreden worden geschoten om schade op de bollenvelden en in het verkeer te voorkomen (nulstandsbeleid).

Overlast en maatregelen De groei van de populatie gaat niet ongemerkt voorbij in de omgeving. Met het toenemend aantal herten stijgt ook het aantal meldingen van schade in de landbouw en het verkeer. Daardoor neemt ook de roep om ingrijpen toe. Voor- en tegenstanders weten met rationele en emotionele argu-

isoleren van de aangrenzende duingebieden.

In 2010 wordt gestart met uitvoering van het nulstandsbeheer buiten het duingebied. Jaarlijks wordt daar nog altijd een flink aantal herten geschoten. In alle gevallen betreft dat mannelijke dieren. Voor een integrale aanpak wordt ondertussen een beheerplan opgesteld voor de streek tussen Den Haag en IJmuiden: Beheerplan damherten 2011-2015. Dit plan is vooral gericht op het tegen gaan van de effecten in de omgeving. Het beheerplan voorziet in een pakket aan maatregelen waaronder waarschuwborden, snelheidsverlaging en een reductie van het aantal herten in de AWD en NPZK. Dit laatste onderdeel wordt nog niet uitgevoerd. Eerst wordt het effect van de andere maatregelen afgewacht. De maatregelen leiden tot een afname van schade en ongevallen in de directe omgeving van de AWD. Rond het NPZK, dat om verschillende redenen niet wordt omgeven door hoge rasters, blijft de overlast wel toenemen.

Ook wordt een studie uitgevoerd naar alternatieve maatregelen voor schieten, zoals het uitzetten van roofdieren, contraceptie en translocatie van levende dieren. De conclusie is dat deze om uiteenlopende redenen allemaal niet uitvoerbaar en/of effectief zijn.

Onderzoek De begrazing door damherten in de AWD wordt aanvankelijk gezien als welkome bijdrage aan de instandhoudingsdoelstellingen. Vooral de duingraslanden zijn immers gebaat bij begrazing. Tussen 2005 en 2010 komen de eerste signalen over achteruitgang van de biodiversiteit door overbegrazing. Water- en schroef- dan al geleidelijk de graasdruk door ingezette runderen en schapen terug tot uiteindelijk nul in 2015. De eerste signalen over schade aan de biodiversiteit

komen van vrijwillige onderzoekers en eigen ecologen. Onafhankelijke professionals worden om hun mening gevraagd. Het Deskundigenteam Droge duinen constateert dat niet alle habitats al lijden onder de graasdruk, maar concluderen wel dat ingrijpen in de populatie uiteindelijk onvermijdelijk is. Daarna wordt de PGO's gevraagd een analyse uit te voeren van de monitoringsdata van flora en fauna in relatie tot damherten. Daarbij wordt zo veel mogelijk de vergelijking gemaakt met trends in het aangrenzende Nationaal Park Zuid Kennemerland. Dat gebied is zeer vergelijkbaar met de AWD, alleen leeft hier een veel kleiner aantal damherten.

Schade aan natuur Uit de onderzoeken blijkt dat de schade aan de natuur aanzienlijk is. Vooral de hogere kruiden en de bloemrijkdom zijn sterk afgenomen met duidelijke gevolgen voor de insecten die afhankelijk zijn voor hun voortplanting (waardplant) en voedsel (nectar). Het gaat daarbij niet alleen om zeldzame planten, maar ook om algemene soorten die cruciaal zijn als waard- of nectarplant voor insecten. Zelfs stekelige soorten als duinroos maar ook liguster-, vlierstruwelen en zelf duindoornstruwelen lijden zwaar onder de grote aantallen damherten. Ze worden open getrapt, geschild en jonge loten worden afgevreten. Er zijn sterke aanwijzingen dat de nachtegalenstand hieronder lijdt².

In de duinbossen komen jonge boomfases en andere ondergroei nauwelijks nog voor. Verder wordt het resultaat van herstelwerkzaamheden zoals plaggen en het ontwikkelen van natuurlijk oevers gefrustreerd omdat hergroei achterwege blijft onder de graasdruk.

Voor de meeste zoogdieren geldt dat ze of niet worden beïnvloed of er zijn te weinig structureel verzamelde gegevens voor

Figuur 1 Locatie van de Amsterdamse Waterleidingduinen

menten de weg te vinden naar de media en het gemeentebestuur van Amsterdam. De eerste maatregel is het vervangen van de bestaande hekken door 2,40 m hoge exemplaren op de plekken waar de verkeersveiligheid het meeste in het geding is. Steeds vinden herten een omweg om al dan niet tijdelijk het gebied te verlaten. Daarom worden over een steeds grotere afstand hoge hekken rond het gebied geplaatst. Er staat nu 17 km hek van 2,40 m hoog. Alleen de zeezijde is bewust niet afgesloten om het gebied niet helemaal te

het bos. Links gebied zonder damherten, gaasbloeiërs, rechts de Amsterdamse Waterleiding Waterriet

Uitvoering actief beheer door eigen boswachters Waternet. Schieten met geluidsdemper. Foto Elmer van der Marel

Grazende damherten. Foto Jan Dirk Bol

goede conclusies. Alleen voor reeën is het effect heel duidelijk zichtbaar. Ten opzichte van de periode 1997-2000 is het aantal getelde reeën afgenomen van ongeveer 230 tot 3 à 4 in de laatste jaren. Voor de waterspitsmuis wordt geconstateerd dat een aantal bekende plekken ongeschikt is geworden door de overbegrazing, maar dat de soort zich op andere voor herten onbereikbare plekken kan handhaven. Bij de dwergmuis is een duidelijke afname in aantal en verspreiding zichtbaar. Overbegrazing is de meest aannemelijke oorzaak¹.

Natuurlijk worden (nog?) niet alle soorten beïnvloed door de overbegrazing van damherten. Een aantal zeer lage plantensoorten ontspringt de dans en dat geldt ook voor verschillende diersoorten. Een klein aantal giftige algemene plantensoorten zien we zelfs toenemen. Dat aantal staat echter in geen enkele verhouding tot de lijst van soorten die verdwijnt. Als positief effect wordt wel genoemd dat deze graasdruk een bijdrage levert aan de bestrijding van ongewenste verruiging met Amerikaanse vogelkers. Het spreekwoord het kind met het badwater weggooien lijkt hier echter van toepassing.

Populatiebeheer/actief beheer

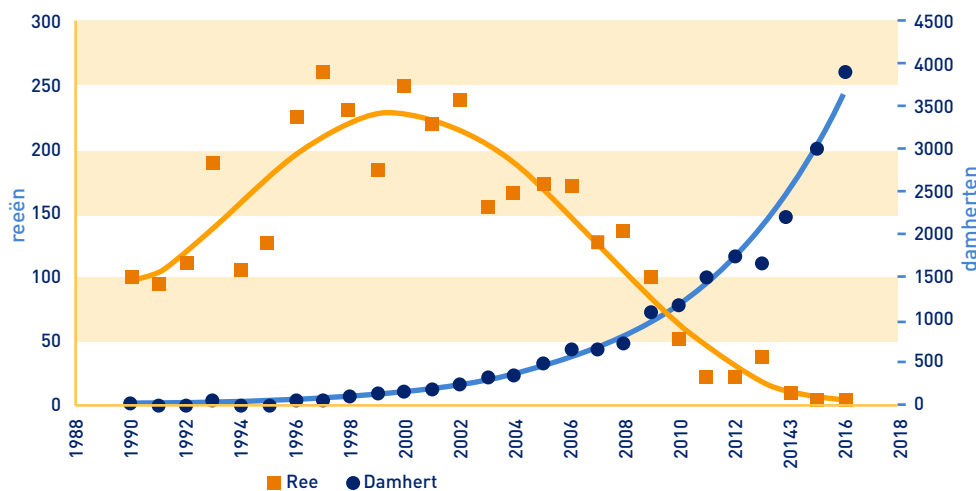
In 2013 is duidelijk dat de biodiversiteit in het gedrang is en dat andere maatregelen dan populatiebeheer geen optie zijn. Na een zorgvuldige afweging van alle belangen besluit de gemeente Amsterdam in te stemmen met het aanvragen van een ontkeuring en vergunning voor actief beheer. Omdat de focus is verschoven van het bestrijden van effecten in de omgeving naar ecologische schade is het nodig het beheerplan hierop aan te passen. In het nieuwe plan worden ook de resultaten van alle onderzoeken opgenomen³. Als doelstand wordt opgenomen 1000 dieren in 2021, waarvan 800 in de AWD en een wat lager aantal in het NPZK, omdat dit niet is omgeven door hoge hekken. De doelstand is gebaseerd op een modelberekening van Alterra en ervaringen uit het verleden toen er nog balans was. Ook de wens om tijdens een wandeling een grote kans te hebben op een ontmoeting met een damhert speelt mee. Monitoring moet uitwijzen of dit goed zal uitpakken.

Begin 2016 zijn alle benodigde papieren binnen en wordt gestart met het actief beheer. In de beheerperiode (nov. t/m maart) tot april 2017 zijn in de AWD bijna 1400

damherten geschoten in het kader van populatiebeheer. Daarnaast zijn in die periode ongeveer 340 dieren dood gevonden of uit hun lijden verlost (reactief beheer). Dat laatste wordt al vele jaren in de AWD uitgevoerd.

Het ecoduct

Het ecoduct Zandpoort zorgt voor een veilige verbinding tussen de Amsterdamse Waterleidingduinen (AWD) en het NP Zuid-Kennemerland. Dit ecoduct is in 2014 geopend. Het is de eerste van 3 bruggen die de duingebieden van Zuid-Kennemerland beter moeten verbinden, onderdeel van het Meerjarenprogramma Ontsnippering. Volgens planning zijn in 2018 de 3 bruggen gereed. Op de brug tussen de AWD en het NPZK staat nu een hek om te voorkomen dat grote aantallen damherten naar het NPZK trekken met alle gevolgen voor de natuur daar en de omgeving. Het NPZK is om verschillende redenen niet overal voorzien van hoge rasters. De beheerders hebben onderling afgesproken dat het hek er staat totdat het aantal herten in de AWD meer in evenwicht is met het terrein. Voor andere diersoorten functioneert de brug overigens prima, blijkt uit de monitoring.

Figuur 2 Populatietrend en aantal getelde damherten in de AWD (1990-2016)

De telling van 2017 levert 3253 damherten op. Een reductie van circa 15% ten opzichte van het jaar ervoor. In de komende jaren zal dus nog een grote beheerinspanning moeten worden geleverd om de doelstand van 800 in 2021 te halen. Ook blijven we intensief de effecten monitoren om in 2020/21 het beheer te kunnen evalueren.

Leo van Breukelen is Teamleider afdeling Bron- & natuurbeheer bij Waternet.

